

Målerås 1900 – 1924

Ingvar Sandgren

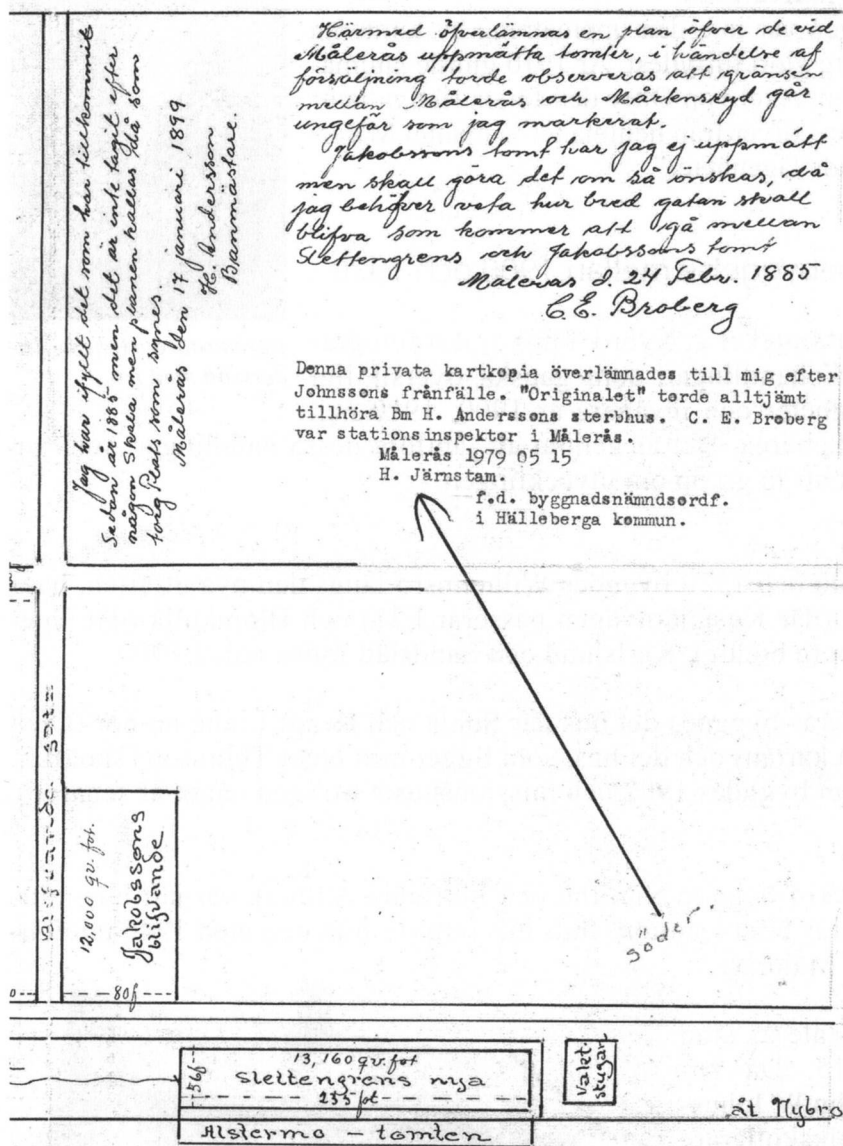
Målerås före 1899. Till vänster banmästare Anderssons hus, Handelsbolagets baksida och Målerås Norra station. "Ohlssons bygge" finns ännu inte.

Dokumentation i Glasbruksbygd gav 2005 ut Reflexer ur Hälleberget. I den har Ingvar Sandgren berättat om samhället Målerås äldsta historia, 1876 – 1900. Efter en sammanfattning av detta tidigare kapitel fortsätter han här berättelsen med att skildra Målerås under de första decennierna av 1900-talet.

Ingenjören, kaptenen och riddaren Johan Melcher Ekströmer köpte under åren 1875 till 1877 Måleråsgården och Mårtensryd. Han upplät mark för byggande av Målerås Norra station 1876 vid järnvägen mellan Sävsjöström och Nybro. Denna järnväg byggdes för att transportera de trävaror, som nu mer än tidigare efterfrågades i Sverige och i utlandet.

Under åren 1877-1878 avstyckade Ekströmer fyra tomter längs det som senare blev Järnväggsgatan (på kartan: Schanders, Barks, Olaus, Slettengrens gamla) och en tomt till banmästare Andersson. Ekströmer fick 1881 betalning för den tidigare upplåtna marken då den genom expropriation övergick till "Nybro – Säfsjöströms jernväg AB".

Två år senare sålde Ekströmer Måleråsgården och Mårtensryd till handlanden August Petersson. Mårtensryd såldes snart vidare till Gustaf Jansson. Efter köpet avsåg August Petersson snabbt de övriga tomterna, som du kan se på kartan över Målerås.

På kartan har inte Målerås Södra järnvägsstation och dess konduktörsbostad kommit med. De byggdes 1899. Inte heller är Målerås första glasbruk eller ångsågen på Södra med. På Mårtensrydssidan har tre hus närmast norr om Admans blivit inritade efter 1900. Den nya utfarten, som gick till lastkajen och till riksväg 31, där Karlslund senare byggdes, är ej inritad, men den går från (ban)vaktstugan. Måleråskartan har bevarats av folkskollärare John W. Johnsson och senare av Hilding Järnham.

Lantmäterikarta 1910

Men tydligen var inte den uppmätning av tomterna som Broberg gjort tillfyllest. År 1910 gjorde lantmäteriauskultant Axel von Otter den första riktiga lantmäterikartan ”öfver från hemmanet ¼ mantal Målerås afsöndrade lägenheter”.

Banmästare Henrik Andersson med fru.

Liten nybebyggelse mellan 1900 och 1920

På Stadsbiblioteket i Nybro finns mikrofotografade kyrkohandlingar, som ganska översiktligt visar fastigheter och invånare år 1900, 1910 och 1920 i Hälleberga. Det är genom att jämföra dessa handlingar, som jag har försökt att få grepp om utvecklingen.

1900-1910

Mellan 1900 och 1910 byggdes Wilhelmsro längs den nya utfarten, banvaktshuset (där Kostajärnvägen passerar E31) och Blomkulla (där smeden Blomberg bodde). Karlslund och Sandslätt fanns redan 1900.

Inne i Målerås byggdes det hus där Sonja och Bengt Linné nu bor (Gustafssons på kartan) och det hus, som ligger mitt emot Thorssons skoaffär. Ordenshuset byggdes 1902 och missionshuset troligen något år senare.

1910-1920

Omkring 1914 byggde Nils Ihd och lokförare Ahlberg var sitt hus mitt emot Målerås Södra station. Ihds hus inhyste från och med 1946 telefonstationen i Målerås.

Skolan i Målerås stod färdig 1915. Då anställdes John W Johnsson som folkskollärare och Signe Maria Andersson blev småskollärare. Hon var dotter till banmästare An-

Nils Ihd med fru och döttrarna Bojan, Nanny och Agda vid sitt nybyggda hus mitt emot Målerås Södra station omkring 1914.

dersson. Samtidigt blev en liknande skola färdig i Orrefors.

Mittemot skolan fanns då också det hus, som ägdes av Gustav och Gideon Lindahl. Även Karin och Tage Säävs hus fanns. Det byggdes redan 1899 av Karins farfar.

1918 byggdes den gamla disponentvillan åt direktör Qvarfordt. Den revs i augusti 1963. Albin Johansson, som då titulerades byggmästare, var med och byggde den. Albin startade några år senare en möbelfabrik.

Väster om Storgatan (Norra Måleråsvägen) var det år 1920 bebyggt endast längs vägen. Bakom husraden var det sankt, och vissa vintrar kunde man åka skridskor ända ned till Gruces hus, som byggdes på 1890-talet.

Antal invånare

Som jag skrev i "Reflexer ur Hälleberget" gick invånarantalet från 0 till 310 mellan 1876 och 1900. År 1900 när Mackamåla, Måleråsgården och Mårtensryd räknats in var antalet invånare cirka 350. År 1910 bodde 339 människor i Målerås med dessa gårdar inräknade. År 1920 hade invånarantalet minskat till 325. Den snabba utvecklingen i slutet av 1800-talet stagnerade de första årtiondena på 1900-talet vad invånarantalet beträffar.

Glasbruk 1890 – 1904

Målerås första glasbruk startades i augusti 1890 av brukstjänsteman J.G. Holmqvist från Kosta. Vanligast var annars att någon mästare från Kosta tillsammans med en skogsägare anlade ett glasbruk vid en fors. Nu hade närheten till järnväg och därmed lägre transportkostnader blivit viktigare än tillgången på vattenkraft. Ett vindkraftverk uppfördes istället.

Ved tog man från Orrefors bruks skogar. Järnbrukets behov av kol hade minskat, och Orrefors glasbruk startade först 1898.

Produktionen i Målerås bestod fram till 1896 av fönsterglas av dålig kvalitet. Därefter tillverkade man hushållsglas och flaskor. Efter flera konkurser och ägarbyten las bruket ner i januari 1904.

I början av november 1903, alltså strax före nedläggningen, hade 30 arbetare bildat en avdelning av Svenska Glasarbetarförbundet. Möjligen var det vid samma tillfälle som arbetarrepresentanter från alla svenska glasbruk hade samlats i Målerås för konferens.

Det första glasbruket i Målerås låg söder om "Alstermotomten", på föregående karta.

Utdrag ur förste provinsialläkarens berättelse

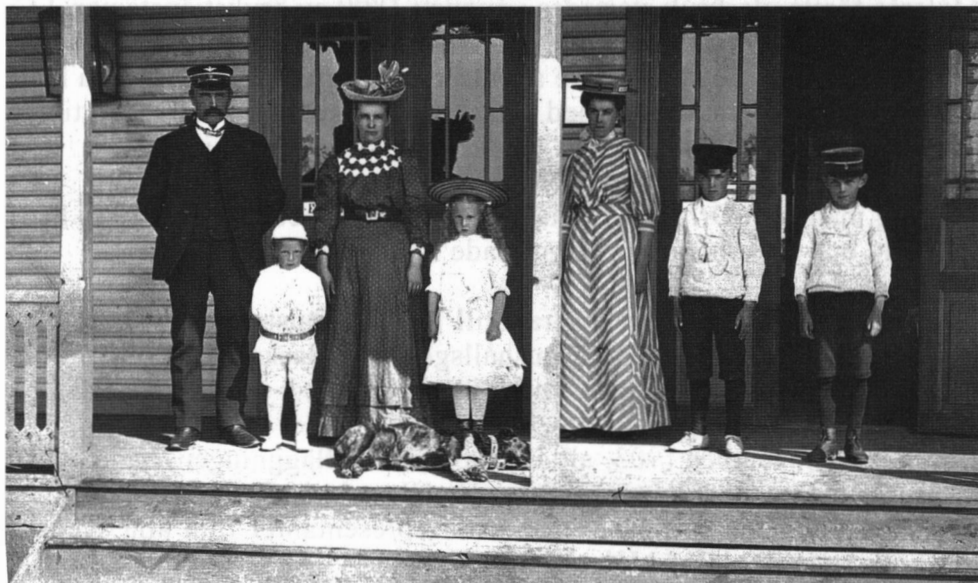
Den 19 oktober 1899 fanns i Smålandsposten ett sammandrag från "förste provinsialläkarens i Kronobergs län reseberättelse". Ur detta har jag saxat följande om glasbruken i Hälleberga. Jag har även tagit med Kosta, eftersom det hade tio gånger så många arbetare som Målerås. Kosta var moderbruk till nästan alla glasbruk i Glasriket.

"Målerås bruk vid Målerås station, med tillverkning af hushållsglas, har en bristfällig, förfallen hytta, sysselsätter 80 arbetare, 10 minderåriga. Arbetarbostäder och brunn äro i miserabelt skick." (De tre husen närmast öster om Målerås hotell ägdes av glasbruket och hade många invånare.)

"Gullaskrufs bruk tillverkar fönsterglas och sysselsätter omkring 80 arbetare, blott två minderåriga. Hyttan är mörk och qvaf, och i arbetarkasernen voro särskildt ungarlsutrymmen illa tillgodosedda."

"Orrefors bruk i Hälleberga socken har utmärkt hytta, med galvaniseradt plåttak och pråktig ventilation, den bästa i länet. Ett 50-tal arbetare, deraf 16 minderåriga sysselsättas. Af bostäderna äro några gamla och olämpliga, några nybyggda med prydliga lägenheter."

"Kosta bruk i Ekeberga socken är länets största bruksanläggning med 800

Stationsföreståndare Henning Wetterholm, Målerås Södra station, med familj omkring 1910. Från vänster: Henning, Kjell, Hanna, Lisa, Berta, Sture och Charles. Wetterholm var stins under hela Kostabanans tid i Målerås.

arbetare, deraf 110 minderåriga. Hyttan är qvaf och instängd, sliperiet däremot ljusst och rymligt. Elektrisk belysning finns inledd i etablissementet med undantag för hyttan. Bröstkatarer äro hos sliperiets arbetare ganska vanligt förekommande, hvaremot tuberkulos ej uppträder i anmärkningsvärd grad. Omkring 70 arbetarbostäder finns, alla utmärkande sig för icke blott sundt utan ock för trefnad. Vattenledning och brunn finnas, som båda lemna godt dricksvatten. Vid bruket finns en sjukkasse och en 2000-mannaförening. Musikår är också bildad."

Smalspårsjärnvägen Kosta – Målerås 1899 - 1931

Smalspårsjärnvägen (spårvidd 60 cm) Målerås - Kosta - (Lessebo) öppnades för trafik 1899. Målerås Södra station byggdes. Vid invigningen flaggades det överallt i samhället utom vid Målerås Norra station. Kostabanan blev en allvarlig konkurrent om persontrafiken på den bredspåriga banan.

Disponent Hummel på Kosta, som startade smalspårsjärnvägen, hade planer på att denna skulle fortsätta till Mönsterås. Loken på smalspårsjärnvägen kallades "Lessebo", "Kosta", "Målerås" och "Pysen". Ett längre tågset från Kostabanan finns vid järnvägs museet i Mariefred. De första loken på den bredspåriga järnvägen 1876 hette "Orrefors" och "Säfsjöström".

Efter 1913 fick den bredspåriga järnvägen ett bättre konkurrensläge. Då förlängdes Nybro – Sävsjöströms järnväg till Nässjö, och passagerare kunde nu via Nässjö ta sig till t.ex. Stockholm.

Tre järnvägar - nästan

1903 diskuterade kommunalstämman i Hälleberga teckning av aktier i den projekterade, bredspåriga järnvägen mellan Vimmerby och Emmaboda över Målerås. Den skulle utgöra en fortsättning av Östra Centralbanan och förbinda Linköping med Karlskrona.

Den 23 maj 1903 sade kommunalstämman i Hälleberga att "kommunen i sin helhet skulle komma att draga ringa fördel af denna trafikled, då banan ginge öfver Målerås, som är beläget i socknens utkant. Om linien deremot komme att dragas öfver Gullaskruf, som är socknens centralpunkt ansågs att teckning borde verkställas."

Den 21 september 1904 beslöt man dock efter omröstning att teckna aktier för 15000 kr, "under villkor att banan drogs öfver Målerås station samt att ännu en station eller hållplats med lastspår förlades inom Hälleberga socken."

Sträckan Linköping-Vimmerby förlängdes till Hultsfred 1906. Längre kom man inte.

Skjutsstation 1915

I och med att järnvägar byggdes förändrades resandet. Människor togs med hästskjuts till järnvägsstationen för vidare befordran på järnväg till och från andra orter. En skjutsstation inrättades med statligt stöd 1915 i Målerås. Hästarna fanns vid Målerås hotell.

Närmaste skjutsstation fanns i Villköl. Denna hade varit knuten till den gästgivargård, som funnits där.

Gatubelysning i Målerås i december 1905

Nya Växjöbladet:

Gatubelysning i Målerås har nu kommit till stånd, sedan några personer inom samhället tagit frågan om hand och å kringsänd lista medel för ändamålet insamlats. Redan nu äro 12 prydliga lyktor uppsatta, hvilka för första gången tändes i torsdags kväll. Järnvägen har därjämte vid stationen låtit uppsätta luxbelysning, vadan upplysningen under de mörka kvällarna nu är tillfredställande skrives till N. Vbl.

Eftersom Målerås enligt uppgift elektrifierades 1929, bör det ha varit gaslyktor som användes i december 1905.

Trä och träförädling fick allt större betydelse

Virkeshandel i fyra fastigheter

Rader av hästskjutsar levererade timmer, virke och props via kajen i Målerås. Brandstedt, Slettengren och Adman hade 1889 börjat bedriva virkeshandel på de tomter, som de då enligt kartan stod som ägare till.

Fridhems snickerifabrik omkring 1923. Till vänster Herman Petersson och framme till höger Gunnar Ebenfors, som också var en skicklig fotograf. Denne startade egen möbelfabrik 1927.

Brandstedt efterträddes 1905 av Carlsson & Scheutz, som där hade snickerifabrik, med guldlistor som specialitet. 1910 hade trävaruhandlare Krüger övertagit tomten. Förmodligen var det samme Krüger, som hade sågverk i Hovgård. I början av 1920-talet övertogs fastigheten av Albin Johansson.

Slettengrens fastighet ägdes 1890 - 1904 av glasbruket och inrymde då arbetarbostäder.

Ernst Johansson övertog de två husen närmast hotellet efter glasbrukets konkurs 1904. Nu blev det åter virkeshandel på Slettengrens före detta fastighet. Längs blivande Kapellgatan hade Johansson ett stall med minst sex svarta hästar (enligt Agnes Hammarstedt). Till dessa hade han körare anställda. Han köpte en skogsgård och ägde den så kallade Ångsågen. Han sände mycket trävaror från kajen i Målerås.

Herman Hultqvist blev virkeshandlare på tiotalet. Han drev också ett mindre sågverk.

Sågverk

I Nya Växjöbladet den 2 december 1905 stod under rubriken "Fabriksverk-samheten i Målerås" följande: "Förutom hr Ehrnströms nybyggda sågverk och takspånsfabrik komma hr Carlsson & Scheutz att inom kort i Målerås anlägga en fabrik för hyflade trävaror, träull, valsull och vadd, äfvensom svarfvade möbeldelar."

Ehrnströms sågverk och takspånsfabrik låg där Målerås glasbruk nu ligger. Förmodligen fanns där sågverk redan tidigare. Ehrnström gick i konkurs i början av 1910-talet.

På 1890-talet uppförde Schulz en ångsåg på den tomt där min fastighet nu ligger (Södra Måleråsvägen 7). Bredvid sågen fanns ett litet kombinerat stall och bostadshus. I stallet fanns två hästar. Fastigheten övertogs av Ernst Johansson. Där tillverkades bl.a. bräder till trätunnor, som såldes över hela landet. Sågverket brann ner omkring 1913. Någon av ägarna till ångsågen hade planterat tre exotiska hängpilar på tomten, vilka sedan länge är döda.

Enligt Arvid Holmström fanns det vid denna tid en mindre såg i Morbäckshult och en vid Venbäcken, vid kanten av Långegöl.

Byggmästarna blev också möbel- och snickerifabrikanter

Olof Jacobsson, Erland Johansson, Adolf Pettersson (Fridhem) och Albin Johansson står som byggmästare i kyrkböckerna under början av 1900-talet. Olof Jacobsson presenterades i "Reflexer ur Hälleberget" 2005.

Erland Johansson köpte redan 1885 en tomt av August Pettersson. Ebenfors blev senare ägare till den. På 1890-talet byggde Erland sig en ny villa, som ligger vid vägen till det nuvarande glasbruket.

Margareta Kungberg, dotter till Mattias Gruce, berättar att Erland Johansson och hans son Mattias Gruce stod vid varsin hyvelbänk och tillverkade fönster och dörrar. Många av fönstren på glasbruket från omkring 1920 tillverkades där. Även matsalsmöbler, bokhyllor och byrårer kom till i den enkla verkstaden.

Mattias Gruce uppförde Målerås tredje arbetarkasern. Byggnaden kallades "Kråkslottet" och senare "Hönslösa". Den flyttades enligt uppgift 1928 med bil av Filip Erlandsson från Hovgård i Älghults socken.

Senare specialicerade sig Gruce på butiksinredningar. Affärer i Rydefors, Björkå, Åseda och på flera platser i Jönköpings län hade eller har inredning gjord i Målerås.

Herman Pettersson öppnade en fabrik med motsvarande inriktning på Fridhem. Där arbetade bl.a. Albin Johansson och Gunnar Ebenfors. John Karlsson och Valdor Karlsson hade verksamhet där in på 1970-talet. Fabriksbyggnaden finns fortfarande kvar. Kvaliteten var hög på det som tillverkades. Inte ett enda fönster har behövt bytas i mitt nu 75-åriga hus.

Albin Johansson kom till Målerås som byggmästare, men var även utbildad polerare. Tillsammans med Knut Pettersson byggde han disponentvillan 1918 och Stora kasernen 1920. Därefter fick han arbete hos Herman Pettersson på Fridhem. Omkring 1922 startade han tillsammans med Ebenfors en möbelfabrik där Brandstedt och Krüger haft virkeshandel, och Scheutz haft snickerifabrik. Förutom möbeltillverkning hade man även möbelaffär i en utställningslokal närmast vägen. Som bildhuggare arbetade bl. a. Ragnar Johansson, Martin Samuelsson och Valdor Karlsson.

Albins son, tapetseraren Berne Johansson (specialist på djuphäftning), renoverar fortfarande möbler, fast nu i Sjölanders före detta läderfabrik.

Gunnar Ebenfors, som var utbildad möbelsnickare var på väg till Linköping för att söka arbete. På stationen i Emmaboda såg han i en annons i Smålands-posten att Herman Pettersson på Fridhem sökte snickare. Ebenfors tog sig till Målerås och fick jobbet.

Han arbetade senare tillsammans med Albin Johansson innan han 1927 startade en egen möbelfabrik. Senare kom han att tillverka speceriskåp (Reda-

skåp), som fanns i många svenska hem. Fabriken lades ned 1965. Den 2,5 våningar höga fabriksbyggnaden står kvar som ett minne över den tid då möbler tillverkades i Målerås.

Från och med 1927 fanns det alltså fyra möbeltillverkare i Målerås.

Även Knut Pettersson tillverkade möbler, fast i mindre omfattning. Hans egen matsalsmöbel är mästerlig. Flera bildhuggare hade legoarbeten i hemmen åt möbelfabrikerna.

Inte bara trä

Spegelfabrik

Svenssons spegelfabrik upphörde den 17 maj 1920. Enligt osäkra uppgifter fanns också denna fabrik i den byggnad, som Albin Johansson övertog.

Skrädderifirman O. Lindqvist och Son

I det som senare blev "Anna-Gretas konditori" fanns under 1910-talet denna firma med inte mindre än fem skräddare år 1910. I huset bredvid hade Johannes Leo skrädderi.

Målerås mekaniska verkstad 1906 – 1947

Aron Hammarstedt med söner Ludvig, Fjalar och Bertil drev Målerås mekaniska verkstad. Den låg vid järnvägsövergången. I 1912 års telefonkatalog stod den som "Smidesfabrik och järnvaruaffär". Där fanns också cykelverkstad och försäljning av cyklar. Man tillverkade även pipor, saxar och andra verktyg till glasindustrin. (Se "Ur Hälleberget" 1998).

Spegelfabrikör Svensson med familj.

I fastigheten fanns också en järnhandlare Andersson, som även sålde krut, som förvarades i en källare i en skogsbacke. Backen blev senare en lagom skidbacke och kallas fortfarande för "Krutkällarn".

Tre speceriaffärer

Många åkte med tåg till och från Målerås. Upp emot sjuttio hästskjutsar från sågar och glasbruk, främst från Älghults socken, stod varje dag och väntade på att få leverera virke och glas via kajen i Målerås. Då passade man på att uträtta även andra ärenden, t.ex. handla hem de varor, som man behövde. Man saluförde även medhavda produkter på utrymmet mellan Järnvägsgatan och järnvägen.

Erna Hammarstedt 1938. Hon står på trappan till affären i Admans tidigare fastighet.

Handelsbolaget hade flera olika ägare. Men redan i 1907 års telefonkatalog stod G..A. Qvarfordt som handlare där. Han slutade som handlare, när Strömsborgs glasbruk startade 1917.

Det gamla handelsbolaget revs och ett nytt byggdes år 1938. Av någon anledning revs även denna nya, vackra, stabila byggnad 1972. Ett fult sår i gatubilden är fortfarande kvar.

Den affär som låg i norra delen av Admans fastighet drevs 1907 av G. H. Blad och 1912 av Hulda Hultgren. Affären upphörde 1938. Många som handlade där kom från platser i Älghults socken. Det visar en bok från början av 1910-talet, där kreditinköpen skrevs in. Yngve Karlsson har denna bok i sin ägo.

Kooperativa öppnades den 25 november 1918 i det som senare blev "Anna-Gretas konditori". I januari 1921 flyttade affären över till Folkets Hus nya byggnad.

Bageri

Den 2 december 1911 sålde skomakare Rosell sin fastighet uppförd 1899 (på kartan "Olssons bygge") till Oskar Fredriksson. Där inrättade denne ett ba-

geri. Detta övertogs av sonen Gösta Fredriksson, vilken uppförde nuvarande byggnad, hembageriet i slutet av 1940-talet.

Nykterhetslogen tar itu med ordningsproblemen

Ordningsproblemen var så stora, att kommunalstämman i Hälleberga den 24 januari 1912 begärde att en tjänst som extra polisman skulle inrättas i Målerås. Ansökan beviljades inte. Orsaken till problemen var det stora intaget av öl och ännu starkare drycker. I väntan på tåg och lastningsmöjligheter sökte många sig till mat- och kaffeserveringar.

Adman hade kafé på nedre våningen i sin fastighet och resanderum på den övre. Den andra våningen är numera riven. Men tydligen serverades det inte bara kaffe. Adman tycks ha bortsett från förbudet att sälja öl. Medlemmar från Logen Linnéa försökte vid flera tillfällen få Adman att sluta med serveringen av öl. Även handlare Olsson sålde öl utan tillstånd i den speceributik han drev omkring år 1900.

Målerås Hotell ägdes av Nils Andersson från 1894 fram till mitten av 1910-talet. Då tog Alma Ihd, som tidigare varit anställd, över hotellet. Där fanns både 2:a och 3:e klassens utskänkningslokaler.

Logen 2560 Linnéa av IOGT

Det myckna drickandet gav en motreaktion vilket ledde till en mycket aktiv nykterhetsloge. Logen gjorde en omstart 1898, nu under namnet "Logen Linnea". Under de första åren höll man till i ett rum hos banmästare Andersson. Den 19 september 1902 invigde man sitt nybyggda ordenshus. Det användes inte enbart som samlingslokal. Från 1908 och ett antal år framåt var det småskola där. Min far, som då bodde vid Långaskruvs skola, fick traska de tre kilometrarna till skolan i ordenshuset. Lärare var då Signe Fraenkel, som sedan flyttade till Fröneskruv. Något år omkring 1913 var Gertrud Pettersson lärare där innan hon kom till Orrefors.

När Folkets hus stod färdigt 1920 gick logen Linnea in som andelsägare. Ordenshuset såldes, för att inte två samlingslokaler skulle konkurrera.

Tallhagen och Linnéaparken

Till friluftsfester använde logen under de första åren ett parkområde nära Mårtensryd, som kallades Tallhagen. 1908 inköpte logen en skogspark vid Tomtebo, mellan landsvägen och Alerås, som fick namnet Linnéaparken. Där hölls sedan fester fram till 1923, då Folkets Park anlades bredvid den nuvarande fotbollsplanen, på vägen mot Alsterfors.

Logen Linnéa framför ordenshuset omkring 1910. Nu är ordenshuset bostad åt Berit och Berne Johansson.

Jag har framför mig en protokollsbok omfattande åren 1911 till 1915. Ordförande de första av dessa år var Ernst Johansson fram till 1914, då han flyttade till Hovgård. Sedan växlade ordförandeskapet mellan Uno Engdahl (Göte Engdahls far) och Edvin Fransson. Några av de redan då aktiva har namn som jag minns från min uppväxttid: Herman Hultqvist, Rudolf Jakobsson, Elin Engdahl, Fingal Gustavsson, Ingeborg Leo, Berta Wetterholm, Hilma Gustavsson.

När någon sökte inträde i logen utsågs två eller tre bröder eller systrar med uppgift att uppsöka och intervjua den sökande. Först därefter beviljades inträde. Man hade möten en gång varje månad. Till varje möte hade någon eller några fått i uppgift att förbereda ett diskussionsämne. Musik framfördes ofta, bland annat av konduktör Rosén, som spelade fiol.

I "Glasbruksliv i Målerås" finns en sammanfattning av Logen Linnéas historia, som framfördes av John W. Johansson vid 50-årsjubileet 1949.

Ungdomslogen Linnéas hopp

1907 bildades en ungdomsavdelning av Logen Linnéa, som kom att heta "Linnéas hopp". Redan vid bildandet fick ungdomslogen cirka 30 medlem-

Lögen Linnéa firar sitt 25-årsjubiléum redan 1923. Platsen är Folkets Hus. I bakgrunden framträder de handmålade kulisserna.

mar. Mötet då logen bildades leddes av då tjugofemåriga Gustaf Rosander från Orrefors, vilken sexton år senare återstartade Målerås glasbruk. Ledare för ungdomslogen var i tur och ordning J. Rosell, Ernst Johansson, Uno Engdahl och Ruben Ihd. Ruben hade 1949 lett ungdomslogen i 33 år.

Arbetarkommun bildad

Söndagen den 13 mars 1910 bildades Hälleberga socialdemokratiska arbetarkommun. I styrelsen invaldes från Målerås Herman Hultqvist, Ernst Johansson och J. Rosell, från Gullaskruv C.A. Karlsson och Konrad Karlsson samt från Orrefors Oskar Andersson och Oskar Rosander. En av revisorerna var Gustaf Rosander. Verkställande utskottet blev förlagt till Målerås.

Tio år senare hade Ernst Johansson bytt sida och jagade bort den socialistiska agitatorn Cata Dahlström då hon skulle hålla ett möte.

Konduktör Rosén med dotter Agnes (Hammarstedt).

Herman Hultqvist stod 1910 som skomakare. 1920 hade han blivit virkeshandlare. Hultqvist blev senare tillsammans med Gunnar Ebenfors och Thor Johansson en av de ledande bland de frisinna i Målerås.

Ernst Johansson var bondpojke från Vackamo i Algutsboda. Han kom till Målerås på 1890-talet och blev också han så småningom virkeshandlare. Han köpte Hovgårds glasbruk 1914 och Åfors glasbruk år 1916. Sonen Erik (Åfors) blev verkställande direktör och köpte senare Boda, Johansfors och Kosta Glasbruk. Han var 18 år när han 1914 flyttade. Han berättade gärna om sin uppväxttid i Målerås.

Ny glasbruksepok

Strömsborgs glasbruk 1917-1922

Ett nytt glasbruk byggdes på den plats där Målerås glasbruk idag ligger och där Ehrnström tidigare haft sågverk. Företaget kom att heta AB Strömsborgs Glasbruk och blev godkänt som aktiebolag den 29 december 1916. Grundare har handlaren i handelsbolaget Per Albin Qvarfordt och skogsbönderna Frans Johansson i Möcklehult och August Isaksson i Ideskruv.

Qvarfordt hade tidigare varit mästare vid glasbruket i Alsterfors och tog många arbetare därifrån. Bland dessa märktes tvillingbröderna Ruben och

Qvarfordt lät Albin Johansson bygga Målerås första arbetarkasern, även kallad "Stora kasernen". Där inrättade han en matservering, där arbetarna kunde äta till självkostnadspris. (Arvid Holmström). Kasernen låg där bensinpumpen nu finns.

Simon Erlandsson, Carl Ahlgren och Manfred Olmert (Holmström). N. P. Lövstedt från Alsterfors blev hyttmästare. Från Orrefors kom sliparen Frans Walving. Glasbruket började sin verksamhet med ca 80 man.

Hyttan var byggd av trä men brann ner redan den 30 april 1917. Glasarbetarna hjälpte nu till med att bygga upp en ny hytta. För att undvika fler bränder byggdes den av sten. Den byggdes i två våningar, vilket var ovanligt på den tiden. Man hade inte råd att köpa tegel utan arbetarna själva tillverkade "stenar" av sand, lera och cement.

Ugnen i denna hytta lär vara den enda "rundugn", som fortfarande är i bruk i glasriket. Tillverkningen av hushållsglas, prydnadsglas, medicinglas, flaskor och burkar återupptogs i november 1917. En konstnär vid namn Gabriel Burmeister anlätades. Denne blev senare ägare till Gabrielverken i Timmerabben.

De första åren gick företaget med vinst. Åren 1921 och 1922 var det en kortvarig men djup depression. Denna knäckte företaget och det gick i konkurs i november 1922.

AB Målerås Glasbruk 1924

Arvid Holmström:

Modlösheten grep omkring sig i Målerås 1923. Arbetslösheten var svår. Östra Värends Järnväg genom Älghults socken stod färdig för trafik (Växjö-Sävsjöström- Älghult -Oskarshamn). Skulle all gods- och persontrafik från Älghult via Målerås upphöra? Detta kunde intimt förändra Målerås som samhälle."

Simon Erlandsson:

Den 6 januari 1924 bildades ett nytt bolag på initiativ av bland andra arbetarna. Den första styrelsen bestod av Emil Flytström, Hjalmar Karlsson, Oskar Rosander, Jarl Petersson och Gustaf Rosander. Arbetarna skulle också teckna aktier, som betalades med 10 kronor per månad, vilket togs på avlöningen. Kooperativa Förbundet lämnade s.k. förlagskapital och började med glasförsäljning.

Arbetarna lade också tio kronor vardera till mästaren Manfred Olmert. Denne fick i uppdrag att resa till Stockholm för att där träffa chefer på Kooperativa Förbundet, bl. a. Albin Johansson. KF ville inte satsa pengar i glasbruket, men man lovade att köpa glas.

Den 21 januari 1924 startade produktionen igen med Gustaf Rosander från Orrefors som chef. Bruket var nu delvis löntagarägt, eftersom hälften av arbetarna tecknat andelar i bolaget. Bland tecknarna var även kyrkoherden i Hälleberga, som gick in med 5000 kr. Men arbetslösheten var stor, och det rådde oenighet om vilka som skulle få anställning, menar Arvid Holmström. Namnet blev nu åter AB Målerås Glasbruk.

Aron Nilsson i boken Glasbruksminnen:

Den 4 februari 1924 började jag arbeta i Målerås. Sedan det blev bekant att jag skulle till Målerås fick jag ett anonymt brev att jag inte skulle antaga platsen. Återbud lämnades därför, men Rosander bad mig komma enär det var svårt att få en mästare, som kunde göra drivglas och kristall. Första tiden var det endast fyra verkstäder vid en sex-deglars ugn men utökades efter en tid till fem. Pressglas gjordes i en verkstad och efter två eller tre månader börjades med kristall.

Rosander, som var "eldröd socialist", bestämde att han skulle ha samma lön som de jämnåriga i hyttan, enligt Hilding Järnstam. Han slutade som chef 1941. Han var då riksdagsman för socialdemokraterna.

Ur årsredovisningen för 1924 saxas följande: "Bristen på rörelsekapital har varit olidlig. Alla varor har tagits mot växlar, vilka i sin tur fått omsättas med nya sådana. KF har köpt glas för 147 385,63 kr, vilket utgör 75 % av försäljningen."

Målerås glasbruk klarade de svåra åren på tjugotalet mycket tack vare samarbetet med KF. Sedan expanderade glasbruket och invånarantalet ökade. Kostajärnvägen lades ned 1931. Epoken med Målerås som järnvägsknut, lastplats och mindre handelscentrum var slut.